

ks. Michał Drożdż

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

**O MEDIACH KATOLICKICH
W POLSKIM SYSTEMIE MEDIALNYM.
RECENZJA KSIĄŻKI**

Damian Guzek, *Media katolickie w polskim systemie medialnym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, 367 stron, ISBN 978-83-8019-452-6

Monografia Damiana Guzka *Media katolickie w polskim systemie medialnym* jest zrealizowana – tak pod względem metod, jak i treści – w stylu dokumentacyjnym. Świadczą o tym nie tylko „materiały dokumentacyjne badań”, ale także przedstawiana treść, sposób argumentacji i wnioski wyciągane przez autora. Praca jest dosyć obszerna pod względem treściowym. Wynika to z dosyć szerokiego sformułowania tematu (pojemne treściowo pojęcie „struktury”, bardzo szeroki znaczeniowo „system medialny”).

Głównym celem badawczym, jaki autor sobie wyznacza, jest badanie zarówno „systemowości”, jak i „specyficzności” mediów katolickich. Tak postawiony problem badawczy implikuje zarówno zastosowane metody badawcze, jak i zakres treściowy prowadzonych analiz. Połączenie analiz systemowości mediów katolickich w Polsce z ich specyfiką będzie także stanowić o wielorakich walorach pracy: walor dokumentacyjny, walor analiz systemowych, walor opisowy funkcjonalności mediów katolickich.

Warto również zwrócić uwagę na swoiste tło analiz zagadnienia mediów katolickich w Polsce. Obecność mediów katolickich i ich funkcjonalność wpisane są w misję Kościoła katolickiego. Warto na początku tej recenzji, pokazując aktualność podjętego przez Damiana Guzka tematu, nawiązać do ostatniego dokumentu Jana Pawła II, Listu apostolskiego *Szybki rozwój* z lutego 2005 roku. W tym dokumencie Jan Paweł II raz jeszcze ukazuje pozytywne podejście Kościoła do środków społecznego przekazu. Kościół nie pozostaje z boku wobec tych wyzwań czasu epoki medialnej, zarówno w swoim nauczaniu, jak i w praktycznej działalności. Istnieje wiele dokumentów Kościoła na ten temat: dokumenty soborowe, papieskie, Papieskiej Rady ds. Mediów, orędzia, homilie, przemówienia, listy, w których Stolica Apostolska i ojciec święty troszczą się o dzieło

głoszenia Dobrej Nowiny przez media oraz wskazują fundamenty etyczne dla wszystkich zaangażowanych w komunikację społeczną.

Recenzowana książka zakłada niejako w tle takie podejście Kościoła do mediów, podejmując się analizy stanu i jakości praktycznej realizacji tych założeń Kościoła przez media katolickie. W pierwszym rozdziale autor próbuje ukazać „podstawowe założenia kościelnej doktryny medialnej”, ale słusznie nie poszerza w pracy tego wątku założeń funkcjonalności mediów katolickich, skupiając się na analizie struktury tych mediów w kontekście polskiego systemu medialnego.

Rozprawa składa się z czterech – dosyć obszernych i szerokich treściowo – rozdziałów. W strukturze pracy widać staranność i troskę o integralność analiz badawczych i poprawność metodologiczną, co gwarantuje dobry porządek treściowy pracy: począwszy od analiz teoretycznych podstaw badań nad mediami katolickimi w ramach systemu medialnego (rozdział pierwszy) poprzez prezentację polskiego systemu medialnego (rozdział drugi), by na tym tle ukazać rozwój i ukształtowanie struktury mediów katolickich w Polsce (rozdział trzeci), aż po badawczo-dokumentacyjną analizę mediów katolickich w ramach polskiego systemu medialnego (rozdział czwarty). Taka struktura pracy pozwala autorowi w pełni zrealizować postawiony cel dysertacji doktorskiej.

W rozdziale pierwszym autor przedstawia teoretyczne podstawy badań nad mediami katolickimi w ramach systemu medialnego. Cenne w książce jest założenie o potrzebie analizy wspólnych ścieżek mediów i Kościoła – w tym szczególnie mediów, które pozostają na usługach chrześcijańskich. Drugim faktem badawczym dobrze przyswojonym przez autora jest świadomość fundamentalnej roli mediów masowych w życiu poszczególnych osób oraz całych społeczeństw. Z tego wynika konieczność – zdaniem autora – przedstawienia warstwy teoretycznej dla mediów katolickich w ramach systemu medialnego w Polsce.

Trzeba powiedzieć, że rozdział ten wymagał od autora sporego wkładu pracy źródłowej. Z wyjątkiem wątków etycznych inne są przedstawione wyczerpująco i trafnie – pod względem robienia syntezy. Nie jest to wcale takie łatwe. Dlatego rozdział należy uznać za przygotowany dobrze pod względem treści. Autorowi należy się także pochwała za to, że – jak na politologa i medioznawcę – sprawnie porusza się w obszarze nieco odległym, a mianowicie w tematyce „kościelnej doktryny medialnej”.

Rozdział drugi nosi tytuł *Zarys polskiego systemu medialnego* (s. 45). Jest to rzeczywiście dobrze zrobiony „zarys” – próba ambitnej pod względem treści syntezy o „polskim systemie medialnym” (tak na marginesie nasuwa się pytanie: czy jest to jeden system, czy może wiele systemów?). Autor w tworzeniu syntezy jest wierny przede wszystkim przesłankom socjologicznym i politologicznym, mniej kulturowym i aksjologicznym, w szczególności zaś rozwija najpierw wątek uwarunkowań prawno-politycznych funkcjonowania mediów periodycznych. Sporo uwagi – jednak bez wprowadzeń metodycznych – zajmują w tym rozdziale wątki „historyczno-dokumentacyjne” dotyczące mediów.

Ważnym akcentem badawczym tej części monografii jest fakt, iż autor uważa, że potrzebne są rozważania na gruncie koncepcji przestrzenno-strukturalnej, przyjmującej za podstawę analizy związku między mediami, przestrzenią medialną oraz regionem medialnym. Pod względem opisu socjologiczno-dokumentacyjnego ważny w publikacji – i przygotowany poprawnie – jest punkt trzeci o „koncentracji prasy periodycznej”

(s. 65n). Graficzne prezentacje statystyczno-dokumentacyjne o nakładach i rozpowszechnianiu dzienników i prasy znajdują się na stronach 67–98). Ta część publikacji wymagała od autora sporego wkładu pracy. Warto ten wkład pracy dokumentacyjnej podkreślić i docenić.

Treść trzeciego rozdziału dotyczy rozwoju i kształtowania się struktury mediów katolickich w Polsce (s. 111). Analizy w nim zawarte są poprawne pod względem treści o charakterze historyczno-medialnym. Nie jest to jednak *sensu stricte* historia mediów katolickich, ale swoista analiza na tle przemian historycznych. Jest to poprawna synteza prawnohistoryczna nowych możliwości medialnych Kościoła w Polsce. Autor korzysta tutaj szeroko z *Katalogu prasy i wydawnictw katolickich*, Lublin 1994.

Autor kończy ten rozdział prezentacją „struktury mediów katolickich w warunkach cyfrowej rewolucji” (s. 156n). Jest to tylko „śladowe” dotknięcie problemu, bo – ze względu na brak wystarczającej dokumentacji szczegółowej – źródłowo i dostępowo dla każdego jest to trudny problem badawczy.

Rozdział czwarty poświęcony jest „mediom katolickim w ramach polskiego systemu medialnego” (s. 163n). W zamierzeniu autora – ma to być rozdział podsumowujący. Jest w nim trochę powtórzeń z części poprzednich (m.in. *Kompozycja układu przestrzennego prasy katolickiej w Polsce*, s. 163n). Ten rozdział jest napisany nieco innym językiem niż partie poprzednie. Autorowi chodzi o „aktualizację” danych, szczególnie po roku 2013. Coś podobnego spotykamy w paragrafie trzecim tego rozdziału. Obejmuje on badania – przede wszystkim statystyczno-dokumentacyjne – „katolickiej radiofonii i telewizji w układzie strukturalno-przestrzennym” (s. 176n). Na uwagę zasługuje fakt, iż w tej części dysertacji źródeł bibliograficznych jest bardzo mało. Lepiej za to zostały udokumentowane „media katolickie w ramach komunikacji lokalnej” (s. 191n). Autor kończy rozdział omówieniem kwestii „mediów katolickich w komunikacji na poziomie ogólnopolskim” (s. 217n).

Recenzowaną publikację zamyka podsumowanie. Jest ono najpierw próbą streszczenia całości rozprawy. Nie jest to jednak sprawa łatwa, gdyż w wielu częściach dysertacja jest „kompozycją” danych, które niełatwo streścić. Udaną za to częścią zakończenia jest „weryfikacja hipotez badawczych” (s. 227n). Na oddzielną pozytywną ocenę zasługują materiały dokumentacyjne badań (s. 279n), które – po niewielkiej korekcie treściowej – można wydać w osobnej publikacji źródłowej.

Publikacja wymagała sporego wkładu pracy badawczej. Wysiłek autora zasługuje na szacunek z perspektywy medioznawczej, politologicznej i socjologicznej. Praca odwołuje się do bogatej literatury źródłowej, którą autor solidnie dokumentuje w toku analiz. Warta podkreślenia jest także umiejętność autora dokonywania syntezy w oparciu o bogaty materiał źródłowo-dokumentacyjny. Autor posługuje się także swobodnie metodą analizy treści przekazów medialnych, dokumentów historycznych, analiz socjologicznych, metodą analizy porównawczej, metodą analizy strukturalnej itd.

Autor dokumentuje swoje analizy solidnymi przypisami i korzysta z bogatej bazy bibliograficznej: źródłowej i przedmiotowej. W sposób godny pochwały posłużył się metodą analizy zawartości materiałów źródłowo-dokumentacyjnych i literatury przedmiotowej. Wyniki swoich analiz ilościowych i jakościowych ilustruje tabelami, które służą mu do łatwiejszej poglądowej prezentacji końcowych wniosków.

Język monografii jest poprawny. Widać w niej troskę o jasność formułowania myśli. Poprawny jest tok rozumowania autora. Czasem można w pracy spotkać „przeskoki” w toku rozumowania, będące prawdopodobnie efektem skrócenia bardziej obszernego materiału analitycznego czy dokumentacyjnego. Przypisy sporządzono poprawnie, według jednego formatu. Pełnią one nie tylko funkcję dokumentacyjną, ale także funkcję porównawczą i uzupełniającą. Ten sposób odsyłania do przypisów uzupełniających ułatwia koncentrowanie się w analizach na głównym problemie pracy.

Wart docenienia i pochwały jest także wysiłek kwerendalny w zakresie dokumentacyjnym, co obrazuje załączony do pracy obszerny *Katalog dokumentujący stan mediów katolickich w polskim systemie medialnym* (s. 279n).

Autor włożył sporo wysiłku badawczego w opracowanie podjętej problematyki. Solidność analiz i metodologia badań gwarantują walor badawczo-dokumentacyjny pracy. Praca jest także staranna pod względem formalnym, technicznym i merytorycznym, chociaż autor nie ustrzegł się literówek i błędów technicznych: zwłaszcza należałoby poprawić formatowanie pracy w niektórych miejscach. Prowadzone analizy świadczą o zaangażowaniu się autora w realizację podjętej problematyki, a także pokazują jej sprawność i umiejętności badawcze i wiedzę medioznawczą.

Mając na uwadze treść publikacji i jej metodologiczną strukturę, możemy sformułować kilka uwag. Pierwsza uwaga związana jest z aprobatą i pozytywną oceną poprawności korzystania z licznych źródeł (prasoznawcze, medialne, z dziedziny socjologii mediów, politologiczne, eklezjologiczne, pastoralne itp.). Bibliografia pracy jest obszerna i zawiera prace często unikalne i trudno dostępne pozycje. Praca jest oparta na bogatym materiale empiryczno-źródłowym, pozyskanym samodzielnie przez autora, i to jest jej ogromny walor.

Druga uwaga jest związana z tokiem prowadzenia analiz. Autor poddał się „kompozycyjnemu stylowi” („zestawczemu”) prezentowania danych. Nie zawsze jednak z takiego stylu wynika dobra synteza. Doktorant czasem pozostawia przedstawione dane ocenie odbiorców, bez własnego odniesienia analitycznego. Na usprawiedliwienie autora można jednak dodać, że taka jest zasadnicza trudność badawcza prac dokumentacyjnych. Walorem pracy jest jej dokumentacyjny charakter umiejętnie wkomponowany w analizy problemowe.

Trzecia uwaga ma charakter redakcyjno-stylistyczny. Dotyczy stylu prowadzonych analiz: wskazane byłoby zamieścić krótkie wprowadzenia i zakończenia w poszczególnych jednostkach pracy, co ułatwiłoby lekturę analizowanych tematów, a przede wszystkim dawałoby uzasadnienie dla prezentowanych ujęć i problemów pracy. Czasem brakuje takich „wprowadzeń” i „zakończeń” treściowych do każdego rozdziału i każdego punktu.

Czwarta uwaga dotyczy kompozycyjnych relacji: *theoria-praxis*. Autor z zamierzenia i celu pracy kreśli najpierw teoretyczne tło systemowości i strukturalności, by w takich ramach umieścić praktyczną wiedzę o mediach katolickich w Polsce. W monografii bardzo dobrze – na tle dokumentacyjnym – przedstawia „rdzeń” katolickiej struktury medialnej. Jasno i przejrzysto są też przedstawione w pracy główne zagadnienia struktury komunikacji medialnej oraz – na ich tle – „geografia” mediów katolickich po roku 1989 do dziś, zwłaszcza stan w roku 2013.

Piąta uwaga dotyczy waloru dokumentacyjno-syntetycznego pracy. Autor prezentuje unikatową jak na analizy medioznawczo-politologiczne monografię na temat struktury mediów katolickich jako elementu systemu medialnego w Polsce po 1989 roku, opierając ją na bogatych materiałach źródłowych, które próbuje ująć w syntetycznych ramach. Ostatnia, dokumentacyjna część pracy ma charakter antologii tekstów ważnych do wykorzystania w różnych dziedzinach badawczych.

Recenzowana publikacja Damiana Guzka jest bardzo wartościową i unikatową pozycją na polskim rynku wydawniczym z zakresu nauk o mediach, ukazującą media katolickie w polskim systemie medialnym.